

Konijnevraat aan Breedbladige wespenorchissen

H. GRIFFIOEN.

Zoals ik in 1967 in de korte mededelingen van De Levende Natuur (blz. 240) vermeldde, had ik mij voorgenomen in 1968 een onderzoek in te stellen naar het tijdstip waarop Konijnen de bloemtrossen van Breedbladige wespenorchissen (*Epipactis helleborine*) opvreten.

Hiervoor is uiteraard een terrein nodig waar zowel Konijnen als Wespenorchissen voorkomen. Een dergelijk terrein is in het Gooi te vinden in het centrale heideveld tussen Bussum, Hilversum en Laren. Het heideveld wordt in noordoost-zuidwest-richting doorsneden door een ruim 3 km lange zandweg met rijwielpad, de Nieuwe Craailoseweg. Deze weg wordt omzoomd door een ongeveer 15 meter brede rand van fraai eikenhakhout, dat behoort tot het Querceto-Betuletum op zure schrale grond, met een kruidlaag van voornamelijk Bochtige smele (*Deschampsia flexuosa*) en Hengel (*Melampyrum pratense*).

De voor het eikenhakhout liggende bermten zijn zeer smal, aan de rijwielpadzijde 1 à 1½ meter breed, aan de zandwegzijde varieert de breedte van 1 tot 3 meter. Op deze bermten wordt in het meest noordoostelijke deel van de weg, nabij de legerplaats Craailo, door Konijnen matig gegraasd. De vegetatie is, alhoewel weinig bloemrijk, niet zo kaal en afgevreten als die van in de nabijheid, op meer open plaatsen gelegen grotere speel- en graasveldjes van de Konijnen. Bij waarnemingen 's morgens vroeg waren op de open veldjes altijd wel een 20 tot 30 Konijnen aanwezig, terwijl ik er in de bermten als regel 3-7 waarnam.

Van de wegbermen, waarin vrij veel Breedbladige wespenorchis voorkomt, werd in 1968 een afstand van ongeveer 500 meter

— dus ± 1000 meter berm — regelmatig onderzocht. De hierin algemeen voorkomende plantesoorten zijn: Gewoon struisgras, Kruipend struisgras, Tandjesgras, Schapegras, Bochtige smele, Schapezuring, Zandhoornbloem, Witte klaver, Grasklokje, Hengel, Smalle weegbree, Grote weegbree, Duizendblad en plekjes met Struikheide. Tussen deze algemene soorten zijn minder talrijk aan te treffen: Kruipende boterbloem, Viltganzerik, Zandblauwtje, Vogelpootje, St.-Janskruid, Biggekruid, Muizeoor, Gewone veldbies, Ruige zegge en door vraat niet goed te determineren havikskruiden. Op enkele gestoorde plekken groeien Buntgras, Borstelgras, Eenjarige hardbloem, Canadese fijnstraal en Zandzegge; op geëutrofiëerde plaatsen, ontstaan door storten van zand en puin voor verbetering van de zandweg en ook door tuinafval, voorts nog: Zevenblad, Heggedoornzaad, Klein springzaad, Hennepnetel, Gewone ereprijs en Madeliefje. Verrassingen doen zich ook voor. Zo vond ik een fraaie groeiplaats van Klein wintergroen (*Pyrola minor*), kunstig verscholen achter een paar Berkjes.

Soorten die zich door uitlopers uitbreiden en min of meer zodevormend zijn, zoals diverse grassen, Witte klaver en Grasklokje, kunnen zich in deze matig afgevreten vegetatie uitstekend handhaven, zich zelfs sterk uitbreiden. Voor het Grasklokje (*Campanula rotundifolia*), een soort die door nog nader te onderzoeken oorzaken in het Gooi afneemt, is dit een verheugend verschijnsel. Alhoewel de planten door de vraat weinig kans krijgen bloemen te vormen, kunnen zij zich toch vrij sterk vermeerderen door worteluitlopers. Het Grasklokje geeft daarvoor aan deze vegetatie een aparte bekring.

Het is een boeiend gezicht de mooie rondachtig, gekarteld getande blaadjes zo gracieus op de moslaag te zien liggen, schijnbaar achteloos uitgestrooid.

In het onderzochte deel kwamen ongeveer 230 Wespenorchissen voor, waarvan ± 170 exemplaren, voorzover de groeitop niet vroegtijdig was weggevreten, een bloemtros vormden. Jonge, niet bloeiende planten — ongeveer 30 — waren dus betrekkelijk weinig aanwezig. Aan deze jonge planten was weinig of geen konijnenvraat te zien. De planten stonden solitair en ook wel in groepjes van enige exemplaren bijeen.

Van 200 exemplaren is in de vegetatieperiode regelmatig nagegaan wanneer konijnenvraat optrad. De vegetatieperiode kan daartoe in drie fasen worden ingedeeld, waarvan het gemiddeld verloop in 1968 als volgt was. Uitlooffase: vanaf mei tot begin juni.

UitgroEIFase: van begin juni tot in de eerste helft van juli. De bloemtros werd zichtbaar, aanvankelijk knikkend, naarmate de bloeifase naderde meer en meer recht op staand. Bloeifase: deze begon in de eerste helft van juli.

Planten die schaduwrijk stonden, waren over het algemeen in hun ontwikkeling 1 à 2 weken later.

Het vraatverloop is in de grafiek voorgesteld. Hieruit blijkt duidelijk de voorkeur van de Konijnen voor de planten gedurende de uitgroEIFase, tot in de aanvang van de bloeifase. De jonge malse bloemtros met de nog kleine bloemknoppen is voor de Konijnen een begeerlijk voedsel, ook wanneer er, zoals in 1968 door de natte zomer, voldoende ander voedsel aanwezig is.

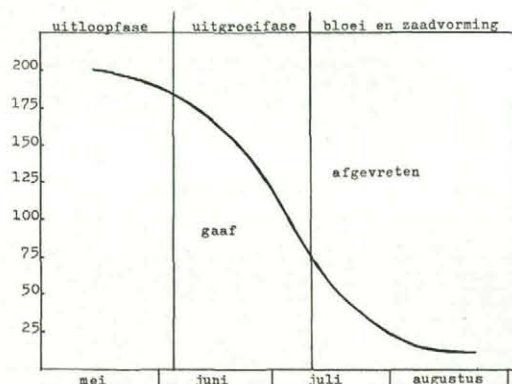

Fig. 1. Verloop van konijnenvraat aan 200 exemplaren van de Breedbladige wespenorchis in 1968.

De bloemtros werd als regel boven de stengelbladen afgevreten, wat ik in twee gevallen 's morgens vroeg kon waarnemen. Vraat aan de stengelbladen kwam in geringe mate voor. Slechts van 6 exemplaren werden alle stengelbladen afgevreten. De beschadigde planten stierven in de loop van de zomer langzaam af. De wortelstok blijft in stand, want de meeste planten komen in het volgende jaar weer uit de grond.

Van de 200 gecontroleerde planten bleven er uiteindelijk maar 12 over die niet werden aangevreten en normaal bloeiden en vrucht zetten. De standplaatsen van deze gespaarde planten waren echter afwijkend van die van de afgevreten planten, die voornamelijk in de lage bermvegetatie stonden. De gespaarde planten stonden onder lage boomtakken en onder struiken min of meer verdekt, zodat ze voor de Konijnen waarschijnlijk niet opvielen, wat trouwens bij oppervlakkige waarneming ook zo is voor ons.

Litteratuur:

1. Griffioen, H., 1967. Konijnen en Breedbladige wespenorchis. D.L.N. 70, p. 240.
2. Sipkes, C., 1967. De Tamme kastanje in de Kaapse bossen. D.L.N. 70, p. 117-119.
3. Thijssen, Jac. P., 1940. Het Konijn. D.L.N. 45, p. 1-6.
4. Vermeulen, P., c.s., 1958. Flora Neerlandica, deel I, afl. 5., Orchidaceae, p. 100-106.

5. Westhoff, V., 1966. Uitweiding over een inwijding, botanische herinneringen aan het Gooi. D.L.N. 69, p. 25-36.
6. Westhoff, V., 1966. Ondergroei van Tamme kastanje in een arm eikenberkenbosgebied. D.L.N. 69, p. 193-199.

Vragen en korte mededelingen

De Snoek als belager van watervogels. Het is algemeen bekend, dat de Snoek een van de grootste roofvissen is van onze Nederlandse wateren en bovendien er niet voor terugdeinst om zijn eigen soortgenoten te consumeren.

Wat echter niet algemeen bekend schijnt te zijn, is, dat de Snoek naast de algemene vissoorten tevens onder meer Mol, ratten, muizen en in het voorjaar jongen van Wilde eend, Waterhoen, Meerkoet en Fuut als voedsel gebruikt.

Bij onderzoek (informatie bij amateur- en beroepsvissers) bleek namelijk, dat genoemde prooidieren vrij regelmatig in de ingewanden van de gevangen Snoeken werden aangetroffen.

Enige ornithologen hebben zelfs eens waargenomen, dat een volwassen Fuut, foeragerend langs een rietzoom in het Amstelmeer, door een Snoek in één slok naar beneden werd gezogen en dat 7 jongen (van een totaal van 11) van een Wilde eend, tijdens het overzwemmen van een ± 100 m brede plas, stuk voor stuk door een Snoek onder water werden getrokken.

Het is tenslotte bekend, dat na het poten van Snoek (± 10.000 exemplaren per jaar) in de Eilandspolder te Schermerhorn, de Dodaars-populatie binnen enkele jaren nagenoeg verdwenen was.

Indien we de hierboven, slechts gedeeltelijk vermelde waarnemingen en ervaringen overwegen, kunnen we tot de conclusie komen, dat indien we ergens een misschien geringe broedvogel-populatie van o.a. Fuut, Dodaars of Kuifeend willen behouden (speciaal in de natuurreservaten), wij in géén geval Snoeken moeten uitzetten ten behoeve van de recreatie of beroepsvissers.

Alkmaar,

E. P. KLEVER.

Merelnest in griend bleek gedeeltelijk uit levende wortels te bestaan. Onze grienden brengen wilgenhakhout voort, dat als rijshout zijn weg naar de waterwerken vindt. Jong griendhout wortelt

heel gemakkelijk en van deze eigenschap maakt men een dankbaar gebruik bij aanleg en onderhoud van grienden.

Bij het stichten van deze hakhoutbossen worden korte stekken gebezigd die tot struiken uitgroeien. Na elke oogst boet men de griend in, waartoe op de opengevallen plaatsen lang stek wordt gestoken. Het zijn stevige stokken die omstreeks twee meter boven de grond uitsteken. Bij een volgende hak — twee of drie jaar later — zet men dit stek bij de grond af in de hoop dat het inmiddels flink bewortelde gedeelte zich zal weten te redden temidden van de oudere struiken.

Merels broeden geregeld in onze grienden. Vooral in het tweede en derde groeijjaar biedt bovenbedoeld stek ze een uitstekende nestgelegenheid. Kort na het poten botten deze stokken voornamelijk aan de top uit. Er ontstaan nog hetzelfde jaar verscheidene scheuten die met het omringende gewas opgroeien. Boven dit stek met rondom takken, vinden deze vogels een veilige plaats voor hun nest.

Toen ik dezer dagen een oud merelnest uit de mik aan het bovineinde van een stek wilde nemen, hield ik maar een gedeelte in de hand. De bodem van het nest bleef taai weerstand bieden. De oorzaak hiervan bleek al gauw. Daar toch, waar de gebruikte bouwstoffen de tweejarige scheuten van het stek raakten, had de wilg wortels gevormd en het dichte pakket van levend en dood materiaal liet zich maar niet een-twee-drie van zijn plaats trekken. Deze wortels — in dit geval van de Katwilg — zullen de broedplaats niet alleen verstevigd, maar ook droog gehouden hebben. Of een dergelijk nest het wilgehout alleen in heel natte zomers tot de ontwikkeling van wortels prikkelt, is mij niet bekend.

Wageningen,

De rijkslandbouwconsulent voor de
griend- en rietcultuur,
Ir. W. D. J. TUINZING.